

İmparatorluk Oyunları- Avrupa ve Ortadoğu'yu Şekillendiren Yıllar

Norman Stone

İstanbul, Ketebe Yayınları, 2018, 285 Sayfa, ISBN:978-975-2482-55-5

Bekir Hakan SUNGUROĞLU*

51

Günümüz terminolojisinde İmparatorluk kelimesi artık bir asır öncesinde kalmış devlet yapısını ifade etmekten öteye gitmese de, içerisinde birçok din, etnik köken, dil gibi çeşitli unsurları barındıran bu yapıdaki devletlerin ortadan kalkmasının ardından neredeyse yüzyıl geçmesine rağmen günümüz siyasetinde ki etkileri birçok mecrada tartışılıp analiz ediliyor. Misal olarak Balkanlar'da 400 yıldan fazla hüküm sürmüş ve Balkan Savaşlarıyla birlikte büyük çöküşün başladığı Osmanlı İmparatorluğunun yerini alan Türkiye Cumhuriyetinin bugün Balkanlarda ki faaliyetleri, başta İsrail, Rusya ve Avrupa birliğinden özellikle Orta Avrupa ülkelerini rahatsız etmektedir. Bu konuyla ilgili uluslararası mecrada 'Türkiye'nin Balkanlarda ki yumuşak gücü' başlıklı birçok yazı bulabilirsiniz. Sonuçları bu kadar etkili olan bir hadiseyi iyi kavrayabilmek ve iyi analiz edebilmek için, nedenselliği doğru kurmak oldukça önemlidir. İşte tam bu noktada Norman Stone gibi deneyimli ve açık zihinli bir akademisyenin yazdığı bu kitap İmparatorluk özgeçmişine sahip olan Türk okuyucusu için, akıcı dili ve sade anlatım biçimi ile çok iyi bir fırsattır. Öncelikle çok kıymetli yazarımız Profesör Dr. Norman Stone'dan kısaca bahsedelim. Dünyaca ünlü İskoç Tarihçi ve yazar Norman Stone 1941 yılında doğdu. Uzun yıllar Oxford Üniversitesi'nde Modern Tarih Bölümünde akademisyen olarak görev yaptı ve Cambridge Üniversitesi'nde dersler verdi. İngiltere eski

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Bilim Tarihi Bölümü öğrencisi, sunguroglu.hakan@gmail.com

Başbakanı Margaret Thatcher'in danışmanlığını yaptı. Kariyerinin son yıllarında Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde Avrupa Tarihi dersleri verdi. Türkiye macerasının başlangıcını 1995 yılında Bosna hakkında bir konferans için Bilkent Üniversitesine misafir olduğu sırada, aynı isimli üniversitenin rektörü Prof. Dr. Ali Doğramacının Bilkent Üniversitesinde hocalık yapar mısınız teklifine, sigarasından bir duman aldıktan sonra evet dediğini aktaran Norman Stone 20 yılı aşkın süre görev yaptığı Türkiye'yi çok sevdiğini birçok yerde vurgulamaktadır.

Kitaba geldiğimizde, yazarın yıllardır Derin Tarih Dergisine yazdığı çeşitli makalelerin kitabın editörü Sezai Saraç tarafından ustaca bir tasnif ile bir araya getirilerek konu bütünlüğü sağlanıp kitap halini almıştır. Dört ana bölümden oluşan kitabın ilk bölümü Osmanlı- Türk Tarihidir. Bu bölüm Birinci Dünya Savaşının başlangıcının ana sebebinin Türkiye'nin ortadan kaldırılması olduğunu söyler ve bunun sebeplerini açıklamakla başlar. İngilizlerin Hilafet meselesine çok takıldıkları, bu kurumdan çok çekindikleri için Mekke Şerifi Hüseyin gibi yumuşak başlı, kontrol edebilecekleri birini aradıklarını bu yüzden ona 5 milyon sterlin değerinde altın gönderdiklerini ifade eder. Ancak bunun çok verimli olmadığını, Araplar tarafından epeyce destekleneceğini sandıkları Şerif Hüseyin'in bekleneni yerine getiremediğini, bu harekete destek vermeyen Arap subaylarının çoğunlukta olduğu hatta daha sonra bu subayların Türklerin bağımsızlık mücadelesine destek verdiğini aktarmaktadır. Bu bölümün devamında İngilizler ve Fransızların 1916 yılında kendi aralarında yaptığı, dönemin koşullarına göre bir fanteziden öteye gidemeyen anlaşmanın hasta adam olan Osmanlının Çanakkale ve Kut'ul Amare zaferleriyle nasıl suya düştüğünden bahseder. Norman Stone Türklerin zihninde acı dolu bir hatıra olan Sarıkamış hadisesini şöyle aktarır:

'Enver'in iş bitirici bir adam olan kendi Genelkurmay Başbakanı Bronsart Von Schellendorf ile arası iyiydi. Almanların nazarında itibar kazanmak isteyen Enver, Sarıkamış'ın etrafındaki yüksek yaylalarda Rusları faka bastırabileceğini hesapladı. Netice elbette bir felaketti. Fakat her kâbusta olduğu gibi atılan adımlar o vakit mantıklı ve iyi hesaplanmış görünüyordu. Avustralyalılar gibi çöküş süreci yaşıyan Osmanlı, haddinden büyük bir işe girişmişti: Kuvvetleri yeterince büyük değildi ve tedarik hatlar, zaten yetersiz olan bu kuvvetleri bile desteklemeye kâfi değildi. Osmanlı ordusu, 1915'in savunma hareketlerinde fevkalade bir performans gösterdi fakat 1914 ona ciddi bir darbe indirmişti'.(s. 59)

Bir diğer başlıkta ise Rus ve Türk devrimleri arasında ki benzerlik ve süreçte yaşananlardan bahsedilmektedir. Daha sonrasındaki dönemde Sovyetler Birliđinin bağımsızlık mücadelesi sırasında Türk milliyetçilerine verdiği destek ve kurulan yakın ilişki oldukça ilginçtir. Bu bölümde ayrıca İngilizlerin Kürtlerle ilgili planları, 2. Abdülhamid'in Türk modernleşmesinde ki yeri gibi birçok önemli meseleye değinilmiştir.

Kitabın ikinci bölümü ise 'Ermeni Soykırımı tezi' dir. Hepimizin bildiği üzere kendisi küçük bir Güney Kafkasya ülkesi olan Ermenistan'ın özellikle Amerika ve Avrupa ülkelerinde ki diasporası oldukça kuvvetlidir. Ermeni diasporası bitmez tükenmez bir hırsla Türkiye'yi uluslararası her mecrada zor durumda bırakmak için asılsız iddialarla karalama çalışmaları yürütüyor. Bunun dışında son dönemlerde yaşanan gelişmelere baktığımızda nefretten beslenen bu mekanizma aynı zamanda kendi ülkelerine de zarar veriyor.

Ermenistan hükümeti sık sık Türkiye ile ilişkilerini normalleştirip iyi tutma tutumu içinde olsa da Ermeni diasporasının faaliyetleri bunun önündeki en büyük engeldir. İşte böyle bir ortamda genel kabulün siyasi olduğunun farkına varan Türkiye'yi ve Türk milletini yakından tanıyan yazarımız bu meselenin bu tavrda çözülemeyeceğini, bu iddiaların ancak tarihçiler tarafından oluşturulacak ciddi bir komisyonla açıklığa kavuşturulabileceğini samimiyetle söyler. Yazarımızın bu tavrı özellikle kitabının 97. Sayfasında aktardıklarına bakınca;

'Burada bu kişilerin (Ermeni soykırımını reddeden akademisyenlerin) yoğun saldırılara maruz kaldıkları ve yayınlarının basımına engel olunmaya çalışıldığını ekleyebiliriz. Örneğin yazıları okuyan hakemlerin değerlendirmelerinin manipüle edilmesi, hataların sayı ve öneminin fazlaca abartılması gibi. Bir örnek vermek gerekirse, UCLA hocalarından Amerikalı tarihçi Stanford Shaw'ın aracına bubi tuzağı ile saldırılmış ve evine yangın bombası atılmıştır.'

Daha da önem kazanıyor. Kitabında yine 98 ve 99. Sayfalarda Ermenilerin iddialarının asılsızlığını ortaya koyan dokuz maddelik bir liste yer alıyor. Kitabın üçüncü ve en uzun bölümü de Avrupa Tarihidir. Genelde 1. Dünya Savaşından ve 19. Yüzyıldaki savaşlardan bahsedilen bu bölüm Avrupa'nın sosyal ve siyasi yapısını genel hatlarıyla anlamak içinde oldukça uygundur. Bunun dışında 'Hitlerin merhamet duyduğu tek kişi: Mussolini' başlığını taşıyan yazıda Mussolini 'nin, damadı, kral ve muhalif generallerin kurduğu bir komplo ile nasıl devrildiğini İtalya'nın yüksek dağlarında tutsakken Almanların onu nasıl kaçırdığı ve Hitlerin desteği ile İtalya'nın yönetimini tekrardan nasıl ele geçirdiği gibi Avrupa Tarihinde yaşanmış ilginç olaylara yer vermektedir. 1. Dünya Savaşında batı cephesinde cereyan eden 1915 Verdun, 1916 Somme, 1917 Flandre gibi kanlı geçen aynı zamanda 1.Dünya Savaşının sonucuna doğrudan etkili olmuş muharebeler de dakik bir kronolojiyle açık şekilde aktarılmıştır. 1.Dünya savaşından önce Napolyon'un Mısır'ı İşgali daha sonrasında Mısır'ın yeni yöneticisi Kavalalı Mehmet Ali Paşaya Osmanlılar karşısında verdiği desteği, sonrasında gelen 1841 Londra Anlaşması gibi Osmanlı İmparatorluğunun son yüzyılında yaşanan önemli hadiseler yer verilmiştir. Her ne kadar topraklarının büyük çoğunluğu Asya da bulunsada Rusya da Türkiye gibi Avrupa Tarihinin önemli aktörlerinden biridir. Bu bölümde Rusya da ki serfliğin kaldırılması, Alexander ile başlayan reformlar ve bu reformlar sürecinin Türkiye'deki Tanzimat sürecine benzerliğinden bahsedilmiştir. Bu bölümde ayrıca hala günümüzde devam eden Balkanlardaki toprak paylaşımı konusunda ki karışıklık, Yunanistan'ın ekonomik krizleri gibi meselelerin başlangıç dönemleri ve sebeplerine yer verilmiştir.

Dördüncü ve son bölüm ise Tarihte İngiltere başlığını taşır. İngiltere'nin tarihteki yerini okumak için sanırım İngiltere'nin 20. Yüzyıldaki en uzun başkanlık süresine sahip Margaret Thatcher'ın bir dönem danışmanlığını yapmış olan Norman Stone'dan daha uygun birisi olamaz. Bu bölümde 1517 de Martin Luther'in papalığa olan eleştirilerinden sonra, Alman prenslerinin bazılarının onun yanında yer alması sonucunda Protestanlığın doğuşundan ve İngiltere'nin Protestan ülkelerden en büyüğü olduğunu aktarır. Burada kitabın en çarpıcı noktalarından biri olan şu bilgi oldukça dikkat çekicidir: 'Bugün dahi temek hukuk kurallarından biri, Kraliyet ailesi prenslerin Katoliklerle evlenemeyeceğine hükmeder. (s. 215) Ayrıca Avrupa halklarının kraliyet aileleri arasında gerçekleşen evlilik yoluyla nasıl akrabalık ilişkileri

kurdukları bu bölümde izah edilmiştir. Bu bölümde ayrıca Hindistan'ın İngiltere tarafından işgali, İskoçya da ve İrlanda da İngiltere'ye karşı bağımsızlık mücadeleleri ve 1588 de İngilizlerin İspanyollara karşı elde ettiği muazzam deniz zaferi gibi birçok mesele ele alınmıştır.

Sonuç olarak yakın dünya tarihi için oldukça faydalı olan bu kitap, Ermeni meselesi, 1. Dünya Savaşı, Balkanların ve Avrupa'nın siyasi yapısı gibi etkilerinin çoğu günümüzde de devam eden meseleleri ele alıyor. Bunun dışında ele aldığı tarihi meselelerin günümüz ile bağlantısını vurgulamaktadır. Ayrıca kitabının son kısmında güncel meselelere yer verdiği bölümde bağımsız İskoçya ile ilgili, Bağımsız İskoçya'nın utanç kaynağından başka hiçbir şey olmayacağını, böyle bir durumda Türkiye'nin İskoçya'yı tanımaması için elinden geleceği her şeyi yapacağını ifade etmektedir. Bunun dışında Türkiye de yakın tarihle ilgili konuşmak oldukça zordur. Tarihi kişiliklerimiz ve önderlerimiz siyasi objelere dönüştürüldüğü için bu kişiler hakkında yapılacak en küçük olumsuz eleştiriler veyahut tarihi vesikalara dayanılarak yorumlar dahi infiale neden olabiliyor. Bu bakımdan dışarıdan bir gözlemci olarak üstünde bu baskıyı hissetmeyen Norman Stone pek çok kritik meselede yazmaktan çekinmemiştir. Bu kitabın benim için en dikkat çekici noktalarından biri olan Atatürk'ün Sovyetlerle kurduğu dostane ilişkinin Türkiye'ye getirdiği faydaların anlatıldığı bölümde 1920 yılında Ali Fuat Cebesoy ile Bolşeviklerin dışişlerinden sorumlu komiser George Çicerin ile bir anlaşmanın içeriğini açıklar. Bu anlaşmaya göre Moskova büyük Ermenistan projesini desteklemeyecek, Ankara'daki milliyetçilere altın ve silah gönderecek; Bunun karşılığında Mustafa Kemal ise Azerbaycan'a dokunmayacaktı. Kitabın içinde indeks kısmının bulunması araştırmacılar için çok hoş bir kolaylıktır. Ancak kitabın en büyük eksikliği yazarın neredeyse tarih kitapları için olmazsa olmaz bir öneme sahip olan kaynağı vermemesidir, ayrıca kitapta hiçbir dipnota da yer verilmemiştir. Bu yüzden genel kültür okumaları için güzel bir kaynak olabilecek bu kitap, akademik seviyede yapılacak çalışmalar için yeterli olmayacaktır.